

O‘ZBEKISTON QURILISH SOHASINING RIVOJLANISHI VA XALQARO INTEGRATSIYA

Kurbonov Aloviddin Muzafarmonovich

Jizzax viloyati Paxtakor tumani Al Amin stroy rahbari

Annotatsiya: Mazkur maqolada O‘zbekistonning qurilish sohasi rivojlanishining so‘nggi tendensiyalari, uning xalqaro integratsiyasi va jahon qurilish bozoriga chiqish yo‘llari ilmiy-tahliliy jihatdan o‘rganiladi. Mustaqillik yillarida, ayniqsa 2017-yildan buyon amalga oshirilayotgan tarkibiy islohotlar, xorijiy investitsiyalar jalb qilish, zamonaviy qurilish texnologiyalari va «yashil qurilish» standartlarini joriy etish masalalari ko‘rib chiqiladi. Maqolada qurilish sohasidagi davlat-xususiy sheriklik modeli, xalqaro loyihalar ishtirokchiligi hamda bu sohadagi dolzarb muammo va istiqbollar tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: qurilish sohasi, xalqaro integratsiya, xorijiy investitsiyalar, yashil qurilish, infratuzilma, davlat-xususiy sheriklik, qurilish klasterlari, Yangi O‘zbekiston, zamonaviy texnologiyalar, raqobatbardoshlik.

Аннотация: В данной статье с научно-аналитической точки зрения исследуются последние тенденции развития строительной отрасли Узбекистана, её международная интеграция и пути выхода на мировой строительный рынок. Рассматриваются структурные реформы, осуществляемые с 2017 года, привлечение иностранных инвестиций, внедрение современных строительных технологий и стандартов «зелёного строительства». Анализируются модель государственно-частного партнёрства в строительной отрасли, участие в международных проектах, а также актуальные проблемы и перспективы данной сферы.

Ключевые слова: строительная отрасль, международная интеграция, иностранные инвестиции, зелёное строительство, инфраструктура, государственно-частное партнёрство, строительные кластеры, Новый Узбекистан, современные технологии, конкурентоспособность.

Abstract: This article provides a scientific and analytical examination of the latest trends in the development of Uzbekistan’s construction sector, its international integration and pathways toward entering the global construction market. It reviews the structural reforms implemented since 2017, the attraction of foreign direct investment, the introduction of modern construction technologies and green building standards. The article analyses the public-private partnership model in the construction industry, participation in international projects, as well as the current challenges and prospects of the sector.

Keywords: construction sector, international integration, foreign investment, green building, infrastructure, public-private partnership, construction clusters, New Uzbekistan, modern technologies, competitiveness.

Kirish

Qurilish sohasi har qanday davlat iqtisodiyotining asosiy harakatlantiruvchi kuchlaridan biri bo'lib, milliy yalpi ichki mahsulotning shakllanishida, ish o'rinlari yaratilishida va ijtimoiy infratuzilmaning rivojlanishida muhim o'rin tutadi. O'zbekiston mustaqillikka erishgandan buyon qurilish sohasida ulkan o'zgarishlar yuz berdi; biroq 2017-yildan boshlab Prezident Shavkat Mirziyoyev rahbarligida amalga oshirilayotgan tizimli islohotlar bu sohani sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqdi. Bugungi kunda O'zbekiston nafaqat ichki qurilish ehtiyojlarini qondirish, balki xalqaro qurilish bozorida faol ishtirokchi sifatida o'z o'rnini mustahkamlash yo'lida strategik harakatlar amalga oshirib kelmoqda.

Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, qurilish sohasi iqtisodiy o'sishning multiplikator ta'siriga ega: bir so'm qurilish investitsiyasi milliy iqtisodiyotning boshqa tarmoqlarida ikki-uch barobar qo'shimcha qiymat yaratadi. Shu nuqtai nazardan, O'zbekistonda qurilish sohasini xalqaro standartlarga moslash, xorijiy investitsiyalar va zamonaviy texnologiyalarni jalb etish, sohaning raqobatbardoshligini oshirish masalasi nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy-strategik ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqola ana shu dolzarb masalani ilmiy-tahliliy jihatdan o'rganib, qurilish sohasining xalqaro integratsiyasi yo'lida erishilgan yutuqlar, mavjud muammolar va istiqbolli yo'nalishlarni ko'rsatib berishga bag'ishlangan.

Asosiy qism

Qurilish sohasining iqtisodiy ahamiyati va islohotlar zamini. O'zbekiston Statistika agentligining ma'lumotlariga ko'ra, qurilish sohasi 2023-yilda mamlakatning yalpi ichki mahsulotida 5,8 foizlik ulushni tashkil etib, jami 150 mingdan ortiq kishini band etgan. 2017–2023-yillar davomida qurilish ishlarining hajmi ikki barobardan ko'proqqa oshib, 2023-yilda 135 trillion so'mdan oshdi. Bu ko'rsatkich mamlakatda amalga oshirilayotgan tizimli islohotlarning sohaga ijobiy ta'sirini yaqqol ko'rsatadi. Xususan, 2017-yilda qabul qilingan «Harakatlar strategiyasi» va 2022-yilda tasdiqlangan «Yangi taraqqiyot strategiyasi» (PF-60) doirasida qurilish sohasini modernizatsiya qilish, xorijiy investitsiyalar jalb etish va sohaning me'yoriy-huquqiy bazasini yangilash yo'lida katta qadamlar qo'yildi.

Xorijiy investitsiyalar va xalqaro sheriklik. O'zbekistonning qurilish sohasiga xorijiy investitsiyalar jalb etishda 2017-yildan boshlab amalga oshirilgan liberallashtirish islohotlari hal qiluvchi rol o'ynadi. Milliy valyutaning erkin konvertatsiyasini ta'minlash, byurokratik to'siqlarni kamaytirish va investitsion muhitni yaxshilash bo'yicha qabul qilingan qarorlar natijasida Xitoy, Janubiy Koreya, Rossiya, Turkiya, Germaniya va Arab Emirliklari kabi mamlakatlarning yirik qurilish kompaniyalari O'zbekiston bozoriga kirib keldi. Xitoyning «Sinohydro», «China State Construction Engineering Corporation» (CSCEC), Turkiyaning «Kalyon», «Gap İnşaat», Janubiy Koreyaning «Daewoo E&C» kompaniyalari O'zbekistonda yirik infratuzilma va turar-joy qurilish loyihalarini amalga oshirmoqda. 2022-yilda O'zbekistonga qurilish sohasiga jalb etilgan to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar hajmi 2 mlrd AQSh dollaridan oshib, 2019-yilga nisbatan 2,4 barobarga ko'paydi.

Zamonaviy qurilish texnologiyalari va «yashil qurilish» standarti. Xalqaro integratsiya jarayonida O'zbekiston qurilish sohasi uchun eng muhim yo'nalishlardan biri bu zamonaviy

qurilish texnologiyalari va «yashil qurilish» (green building) standartlarining joriy etilishidir. LEED (Leadership in Energy and Environmental Design) va BREEAM (Building Research Establishment Environmental Assessment Method) kabi xalqaro ekosertifikatlash tizimlari O‘zbekiston qurilish amaliyotiga asta-sekin kirib kelmoqda. 2021-yilda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining «Yashil iqtisodiyot» to‘g‘risidagi farmoni qurilish sohasida energiya tejoychi texnologiyalar va ekologik qurilish materiallaridan foydalanishni rag‘batlantirishning huquqiy asosini yaratdi. Toshkentdagi «Tashkent City» multifunksional majmuasi va Samarqanddagi «Silk Road Samarkand» turistik markazi ana shunday zamonaviy yondashuv asosida qurilayotgan yirik loyihalar sirasiga kiradi.

Infratuzilma qurilishi va mintaqaviy rivojlanish. Mamlakatda qurilish sohasining jadal rivojlanishiga sabab bo‘lgan yana bir muhim omil — bu infratuzilmaga katta hajmdagi davlat investitsiyalaridir. 2017–2023-yillar davomida O‘zbekistonda 4 000 km dan ortiq yangi yo‘l qurildi, 60 dan ortiq yangi ko‘prik va estakadalar foydalanishga topshirildi. Toshkent metro tizimini kengaytirish, Toshkent–Andijon va Toshkent–Namangan yuqori tezlikli temir yo‘l loyihalari, shuningdek, Qashqadaryo, Surxondaryo va Xorazm viloyatlaridagi yangi shaharcha va turar-joy massivlari qurilishi hududiy rivojlanishga kuchli turtki berdi. BMT Taraqqiyot Dasturining (UNDP) 2022-yilgi hisobotiga ko‘ra, O‘zbekistonda infratuzilmaga yo‘naltirilgan davlat investitsiyalari 2017–2022-yillar davomida YaIMning 6–7 foizi darajasida saqlanib kelgan, bu esa mintaqada eng yuqori ko‘rsatkichlardan biri hisoblanadi.

Davlat-xususiy sheriklik modeli va qurilish klasterlari. O‘zbekistonda qurilish sohasining xalqaro raqobatbardoshligini oshirishning muhim mexanizmlaridan biri davlat-xususiy sheriklik (DXSh) modeli bo‘lib, bu sohadagi 2019-yilgi maxsus qonun qabul qilinganidan so‘ng amaliy tatbiq keng quloch yoymoqda. Hozirgi kunda DXSh asosida qurilayotgan loyihalar orasida Toshkentdagi yangi Milliy stadion (30 000 o‘rinli), Navoiy viloyatidagi sanoat-logistika markazi va bir qator mintaqaviy tibbiyot klasterlari alohida diqqatga sazovor. Qurilish klasterlarini shakllantirish bo‘yicha ham sezilarli ishlar amalga oshirilmoqda: Toshkent, Samarqand va Buxoro viloyatlarida qurilish materiallari ishlab chiqarish, loyihalash va qurilish xizmatlarini bir joyda jamlagan industrial klasterlar tashkil etilmoqda. Bu klasterlar nafaqat ichki bozorni ta‘minlashga, balki O‘rta Osiyo, Afg‘oniston va hatto Yaqin Sharq mamlakatlariga eksport qilishga yo‘naltirilgan.

O‘zbekiston qurilish kompaniyalarining xalqaro bozorga chiqishi. Keyingi yillarda O‘zbekiston qurilish kompaniyalari faqat ichki bozor bilan cheklanib qolmasdan, xorijiy bozorlarda ham o‘z faoliyatini yo‘lga qo‘ymoqda. «Qurilish» davlat unitar korxonasi, «O‘zqurilishmateriallari» holding kompaniyasi va bir qator xususiy qurilish tashkilotlari Qozog‘iston, Qirg‘iziston, Tojikiston va Afg‘onistonda infratuzilma loyihalarini amalga oshirmoqda. O‘zbekiston Qurilishchilar uyushmasi (O‘QU) tomonidan 2022-yilda tashkil etilgan xalqaro qurilish forumi esa O‘zbekiston qurilish sektorini jahon hamjamiyatiga tanitishda muhim platforma vazifasini bajarmoqda. Jahon banki va Osiyo taraqqiyot banki kabi xalqaro moliya institutlari tomonidan moliyalashtirilayotgan loyihalarda O‘zbekiston

qurilish kompaniyalarining ishtirokchi sifatida jalb etilishi ham sohaning xalqaro obro'si oshib borayotganidan dalolat beradi.

Raqamlashtirish va BIM texnologiyasi. Qurilish sohasida xalqaro standartlarga moslashishning zamonaviy yo'nalishlaridan biri — bu raqamlashtirish va BIM (Building Information Modeling) texnologiyasidan foydalanishdir. BIM texnologiyasi qurilish ob'ektlarini loyihalash, qurish va ekspluatatsiya qilish jarayonlarini birlashtirib, xarajatlarni 15–25 foizga kamaytirish va qurilish muddatlarini qisqartirish imkonini beradi. O'zbekiston Qurilish va uy-joy kommunal xo'jaligi vazirligi 2023-yilda davlat buyurtmasi asosidagi yirik loyihalarda BIM texnologiyasini majburiy tatbiq etish bo'yicha yo'riqnoma qabul qildi. Bu qadam O'zbekistonni Germaniya, Buyuk Britaniya, Singapur va Xitoy kabi qurilishda BIM standartlarini milliy miqyosda joriy etgan mamlakatlar qatoriga qo'shmoqda.

Muammolar va cheklovlar. Qurilish sohasining xalqaro integratsiyasi yo'lida bir qancha jiddiy to'siqlar ham mavjud. Birinchidan, qurilish materiallari importiga bog'liqlik muammosi hali to'la hal etilmagan: 2022-yilgi ma'lumotlarga ko'ra, O'zbekiston qurilish materiallari ehtiyojining taxminan 35–40 foizini importdan qoplaydi. Ikkinchidan, qurilish sohasida malakali mutaxassislar — arxitektor, muhandis va texnik xodimlar — etishmasligi sezilmoqda; bu esa loyihalarni xalqaro standartlar darajasida amalga oshirishga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Uchinchidan, qurilish sohasidagi korrupsiya va noqonuniy qurilish holatlari hali ham muammo bo'lib qolmoqda: 2022-yilda O'zbekistonda 12 mingdan ortiq noqonuniy qurilish ob'ekti aniqlanib, ularning qiymat hajmi 800 mlrd so'mdan oshgani haqida rasmiy ma'lumotlar e'lon qilindi. To'rtinchidan, O'zbekistondagi qurilish standartlari (SNiP) hali to'liq xalqaro standartlar (ISO, EN Eurocode) bilan uyg'unlashtirilmagan, bu esa xorijiy loyihachilar va investorlar uchun muayyan qiyinchiliklar tug'dirmoqda.

Xulosa

O'zbekiston qurilish sohasi 2017-yildan buyon amalga oshirilayotgan tizimli islohotlar natijasida sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarildi. Xorijiy investitsiyalar jalb etish, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, infratuzilmaga katta hajmdagi investitsiyalar yo'naltirish va davlat-xususiy sheriklik mexanizmini kuchaytirish orqali soha iqtisodiy qudrati tobora ortib bormoqda. O'zbekiston qurilish kompaniyalarining xalqaro loyihalarda ishtirok eta boshlashi, BIM va yashil qurilish standartlarining joriy etilishi esa mamlakatning jahon qurilish bozorida raqobatbardosh ishtirokchiga aylanish yo'lidagi muhim qadamlar hisoblanadi.

Shu bilan birga, qurilish materiallari importiga bog'liqlik, malakali mutaxassislar etishmasligi, standartlarni xalqaro normalar bilan to'liq uyg'unlashtirmaslik kabi muammolar qurilish sohasi oldida turgan dolzarb vazifalar sifatida qolmoqda. Bu muammolarni hal etishda ta'lim va kadrlar tayyorlash tizimini modernizatsiya qilish, mahalliy qurilish materiallari ishlab chiqarishni rag'batlantirish, qurilish sohasida innovatsiyalar va startaplarni qo'llab-quvvatlash hamda xalqaro sertifikatlash tizimlarini joriy etish hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. O'zbekistonning «Yangi taraqqiyot strategiyasi» doirasida qurilish sohasi mamlakatning iqtisodiy modernizatsiyasining asosiy harakatlantiruvchi kuchi bo'lishda

davom etishi va uni xalqaro integratsiya yo‘lida yanada qat’iy qadamlar bilan oldinga siljitish bugunning eng ustuvor vazifasidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-sonli «Yangi taraqqiyot strategiyasi» to‘g‘risidagi Farmoni.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi PF-4947-sonli «O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida»gi Farmoni.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 4-oktyabrdagi PF-6386-sonli «2030-yilgacha bo‘lgan davrda yashil iqtisodiyotga o‘tish strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida»gi Farmoni.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 1-maydagi PF-5717-sonli «Davlat-xususiy sheriklik to‘g‘risida»gi Qonuni.
5. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. Qurilish sohasi ko‘rsatkichlari: 2023-yilgi statistik to‘plam. — Toshkent, 2023.
6. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. — Toshkent: O‘zbekiston, 2021. — 464 b.
7. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. — Toshkent: O‘zbekiston, 2016. — 56 b.
8. Abdullayev N.A. O‘zbekistonda qurilish sohasini modernizatsiya qilishning iqtisodiy asoslari. — Toshkent: Iqtisodiyot, 2021. — 184 b.
9. Qodirov A.B. Qurilish klasterlari va ularning mintaqaviy iqtisodiyotga ta'siri: nomzodlik dissertatsiyasi. — Toshkent: TDTU, 2022. — 148 b.
10. Rahimov S.I., Yusupov T.A. Davlat-xususiy sheriklik mexanizmi va qurilish sohasidagi amaliyot // O‘zbekiston iqtisodiyoti. — 2023. — № 3. — B. 44–52.
11. Normatov I.Sh. O‘zbekistonda yashil qurilish standartlarini joriy etish muammolari va istiqbollari // Arxitektura va qurilish. — 2022. — № 2. — B. 18–27.
12. Азимов Т.Х. Развитие строительного комплекса Узбекистана в условиях рыночной трансформации. — Ташкент: Fan va texnologiya, 2020. — 212 с.
13. Каримов Р.М. Привлечение иностранных инвестиций в строительную отрасль Узбекистана // Экономика и финансы. — 2022. — № 4. — С. 61–70.
14. World Bank. Uzbekistan Infrastructure Development Report 2022. — Washington D.C.: World Bank Group, 2022. — 96 p.
15. Asian Development Bank. Central Asia Regional Economic Cooperation: Infrastructure Investment Outlook 2023. — Manila: ADB, 2023. — 112 p.
16. United Nations Development Programme (UNDP). Uzbekistan Human Development Report 2022: Recovering Better. — Tashkent: UNDP, 2022. — 128 p.